

Orosz–ukrán feszültség és a nemzetközi jog alapelvei: van még jelentőségük?

Az emberek általában hajlamosak a saját korukat különlegesnek tekinteni, ám azt manapság talán senki nem vitatja, hogy külpolitikai és globális biztonsági értelemben valóban fontos és meghatározó események sodrában élünk. Az orosz–ukrán feszültség, Kína egyre asszertívabb fellépése többek között Tajvan és a Dél-kínai-tenger ügyében mind-mind olyan fejlemény, amely hatással van a világpolitika alakulására.

A hidegháború végeztével abban a kényelmes helyzetben voltunk évtizedekig, legalábbis európai szemmel, hogy ugyan akadtak konfliktusok bőven, globális vagy azzá fajulható konfliktus mégsem fenyegette a fennálló rendet. Ez némileg megváltozni látszik, egyrészt az egyre szorosabbá váló orosz–kínai viszony és az arra adandó lehetséges amerikai válasz fényében – amely jelen pillanatban inkább diplomáciai-gazdasági feszültséget vetít előre, mint biztonságit –, másrészt az orosz–ukrán feszültség miatt.

Nemzetközi jogásként mindig kihívás és érdekesség figyelni, hogy minden geopolitikai és nagyhatalmi játszmák közepette hol van, ha van egyáltalán, helye a nemzetközi jognak. Az ENSZ Alapokmánya egészen világos rendelkezéseket tartalmaz az esetleges fegyveres konfliktusok megelőzésére és elkerülésére, illetve tiltására. A II. világháború után létrehozott nemzetközi rendszer funkciója éppen az volt, hogy megelőzze a fegyveres konfliktusokat, és a nézeteltéréseket békés útra terelje – az 1945 óta lezajlott konfliktusok számát és gyakoriságát tekintve nyilván nem teljes sikerrel.

A nemzetközi jog alapelvei közé tartozik az államok szuverenitása, az erőszak alkalmazásának és az azzal való fenyegetésnek a tilalma, a viták békés rendezésének kötelezettsége. Ezeket az alapelveket sokan sokféleképpen megsértették már. Az orosz–ukrán feszültségben, ha megnézzük a nyilatkozatokat, gyakori az ezen alapelvekre való utalás. Ukrajna szuverenitására hivatkozik, és az önvédelem jogára, Oroszország saját biztonsági igényeire (ami inkább politikai, mint jogi érv), a többi állam az erőszak alkalmazásának tilalmára. Ugyanakkor a viták békés rendezésének kötelezettsége aránylag kevészer jelenik meg a kommunikációkban, pedig számos olyan nemzetközi fórum létezik, amely platformja lehet a párbeszédnek.

Az államok nyilatkozatait tekintve azonban szembetűnő, hogy senki nem kérdőjelezi meg az alapelvek, a fennálló világrend alapjainak érvényességét, bár a jelenleg érvelő nagyhatalmak közül mindannyian számos alkalommal megsértették már azt. Mi jelentősége lehet akkor ezeknek? Nos, talán annyi, hogy ez az a zsinórmérték, amelyhez mindenki tartja magát: ha betartja, akkor ehhez képest tartotta be, ha pedig tudatosan megsérti, akkor ehhez képest sértette meg.

Az ENSZ Alapokmánya nemcsak az erőszak alkalmazását, hanem az azzal való fenyegetést is tiltja. Az erőszakkal való fenyegetés tilalmát és annak tartalmát kevésbé elemezték, mint magát az erőszak alkalmazását. A Nemzetközi Bíróság a nukleáris fegyverek alkalmazása vagy az azokkal való fenyegetés jogszerűsége ügyében adott tanácsadó véleményében kifejtette, hogy ha az az erőszak, amellyel az állam fenyeget, önmagában jogellenes, akkor az azzal való fenyegetés is jogellenes lesz. Ennek megfelelően, mondja a Nemzetközi Bíróság, jogtalan lenne erőszakkal fenyegetni egy másik államot azért, hogy rávegyük, hogy bizonyos politikai vagy gazdasági utat kövessen, vagy ne kövessen. Az erőszakkal való fenyegetés és annak alkalmazása tehát együtt jár az ENSZ Alapokmánya 2(4) cikke szerint abban az értelemben, hogy ha az erőszak alkalmazása jogtalan lenne, akkor az azzal való fenyegetés is az lenne. Az erőszakkal való fenyegetés elve akkor sérül, ha van olyan rendelkezésre álló katonai erő, amely alkalmas lenne a fenyegetés beváltására; van kifejezett politikai követelés; és ha a fenyegetés kifejezett, és közvetlen kapcsolatban áll a követeléssel. A fenti feltételeket elnézve egyáltalán nem lehetünk biztosak benne, hogy Oroszország megsérti az erőszakkal való fenyegetés tilalmát. A kilátásba helyezett erőszak jogszerűségét illetően kijelenthetjük, hogy amennyiben Ukrajna nem támadja meg Oroszországot, az Ukrajna elleni orosz katonai invázió minden bizonnyal jogellenes lenne. A rendelkezésre álló katonai erő nem kétséges. A politikai követelés azonban nem Ukrajnának szól, hanem a NATO-nak és az Egyesült Államoknak. Ráadásul Oroszország egyszer sem mondta, hogy erőszakot fog alkalmazni, ha követelései nem teljesülnek. A fennálló helyzet sokkal inkább tűnik diplomáciai nyomásgyakorlásnak és nagyhatalmi egymásnak feszülésnek, mint konkrét fenyegetésnek. A diplomáciai csuklógyakorlatok viszont önmagukban nem tiltottak. A fentiek alapján tehát ugyan az Ukrajna elleni támadás feltehetőleg jogellenes lenne, a most látható orosz retorika és viselkedés nem meríti ki az erőszakkal való fenyegetést.

1945-ben az ENSZ Alapokmányában éppen az ilyen típusú helyzetek lehetséges eszkalációjának elkerülésére állapodtak meg a fenti alapelvekben. A szuverenitás védelme, az erőszak tilalma és a viták békés rendezésének

Orosz–ukrán feszültség és a nemzetközi jog alapelvei: van még jelentőségük?

kötelezettsége nem pusztán üres szó, hanem a relatív erőszakmentes világ alappillére, minden államra kötelező, még akkor is, ha nyilvánvaló, hogy nem mindig tartják magukat hozzá az államok. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne lehetnének Oroszország biztonsági félelmei megalapozottak vagy legalábbis logikusak. De abban talán egyet kell érteni, főleg ennek a két nagyhatalomnak, hogy senkinek nem lenne jó egy újabb globális konfliktus.

2022. február 17.